

Sulhóf József

Tavaszi utakon műkedvelők nyomában

Tavaszi útjaim már jónéhány éve a műkedvelő színjátszók nyomán vezetnek szerte Vajdaságba. Szemlékre járok és, bevallom, nehezen szoktunk össze a műkedvelő színjáték meg én. A dilettáns szó rossz mellékíze feledteti a fogalom eredetét; önteltség, magamutogató tetszelgés, kritikátlanlás árad belőle akár alkotó, akár tolmácsoló művészetéről van szó. A színjátékban még veszedelmesebb a fogalom, hiszen ahhoz, hogy valaki kiálljon idegen alakban, idegen szöveggel az ajkán, még a legnagyobb hivatásos művészből sem hiányozhat egy kis exhibíciós hajlam és gátlás-nélküliség. Az önteltség és kritikátlanlás pedig éppen onnan ered a dilettantizmusban, hogy megszűnik minden gátlás. És akkor hiába tudom, hogy minden művészet dilettánsokkal kezdődött, minden tehetség először úgy jelentkezik, hogy előbb nem hivatásból, hanem a maga gyönyörűségére fest, mintáz, muzsikál, verselget vagy alakoskodik (persze a szó ősi értelmében); hiába tudom, hogy Sztaniszlavszki és Dancsenko később világhírűvé vált moszkvai művészszínházának első gárdája csupa műkedvelőkből állott és mégis olyan nagyot adott a világnak, hogy a színpad képét és életét egészen átformálta; hiába tudom a dilettantizmus történetét, vagy akár azt, hogy a két háború között milyen szükségyszerűség teremtette meg és tartotta fent nálunk a dilettáns színjátékot. Hiába tudom, mert akárhányszor olyan műkedvelő színészek kerülnek előnkbe, akik meggyőződéssel hiszik, hogy jobbak az ország bármelyik művésznél, nincs is fogalmuk arról, hogy valóban milyenek, miben hibáznak, mennyire üres és színtelen a sokszor éretlenül és értetlenül mondott szövegük, mesterkélte a játékuk, túlzott fintoroktól tarka a mimikájuk, a közönség arcán a sikert lesi és nem a játékukhoz illeszkedik a tekintetük; és olyan érzékenyek, hogy az ember csak csüggedten legyint, képmutatón néhány udvariaskodó szót mond kritika helyett és elfelejti mindazt, amit a dilettánsok valaha is adtak az emberiségnek. Csak a rossz szájját érzi.

Azután rájöttem, hogy bármilyen sokan vannak is azok, akikről a dilettáns szó a kedvezőtlen mellékízt kapta, súlyosan igazságtalan vagyok. Itt is van valami abból a talán túlzott igazságkeresésből, hogy inkább száz bűnös menekedjék, semhogy egy ártatlan áldozatul essen. A műkedvelő színjátékban is elsősorban azokra kell gondolni, akik lelkesülten mozgósítják a műkedvelő színészeket, arra az együttesre, amely három napot utazgatott a hóban elalakdó vonatokon, szalonán, kenyéren élt, hogy a másik faluba eljusson, vagy arra a másikra, amely hóban, hófúvásban gyalog tette meg az utat két falu között, hogy egyesületének üres kasszája ne legyen még üresebb, vagy arra a műkedvelő színészre, aki az idej nagy hidegben, hófúvásokban is minden este (a napi munka után) hét kilométert gyalogolt, hogy ott legyen a próbákon; azokra a szereplőkre, akik kék és zöldre verték magukat a próbák közben, hogy valószerűen alakítsák szerepüket, arra a sok meg-nem-értésre kell

gondolni, amellyel szemben munkás, paraszt, értelmiségi emberek, minden nehézséggel megküzdve, mégis fenntartják kis műkedvelő színházukat, megannyi faluban az egyetlen kultúrintézményt. És akkor a dilettáns szó visszanyeri régi varázsát.

Hogy mi hajtja őket arra, hogy a maguk gyönyörűségére, kedvtelésére, de hivatásszerű odaadással, rajongással, minden akadállyal szembeszálló kitarással vállalják a viszontagságokat, megpróbáltatásokat, sokszor a falusi csúfolódást, a fitymálást, vagy az ennél is rosszabb fölényeskedő vállvergetést: ezt nem tisztázta az a háromteremnyi könyv sem a British Museumban, amely mind a színjátszásról szól, és nem fejthette meg Freud sem (aki maga, különben, a szó vulgáris értelmében, egyáltalán nem volt freudista). Mennyi benne a kielefentlen játék-kedv, mennyi az az időt kitöltő hajlam, amely bélyeggyűjtőkké, sportszurkolókká, sakkzókókká teszi az embereket, mennyi a szép-érzék, az önzetlenség, az önzés, az exhibíció és az ősi rejtőzködés — ezt szinte minden esetben egyénenként kellene lemérni. Egyáltalán nem sajátos vajdasági jelenség. Világszerte roppant mozgalom. Csak nemrégiben olvastam Herman Wouk legújabb regényét (Marguerite Morningstar), amely egy leányról szól, aki városnegyede műkedvelő színjátékában, Newyorkban!, kimagasló primadonna és úgy érzi, hivatásos színésznővé kell válnia, azután hajszája, hogy színpadra kerüljön, tönkreteszi egész életét. Wouk, mert ez a témája, elég részletesen foglalkozik a műkedvelő színjátszással és megdöbbentően ébredünk rá, hogy a Broadway fejlett és világhírű színházkultúrája mellett, szinte a szomszéd utcában, műkedvelő színjátszók rendszeresen megrendezik előadásait és közönségük van. Arról tudtam, hogy Amerika majdnem minden városában állandóan rendeznek jótékonycélú műkedvelő színelőadásokat, igen alacsony színvonalon, egyszerűen azért, mert színház csak a legnagyobb városokban élhet meg. Arról is tudtam, hogy az Egyesült Államokban minden colledgeben és egyetemen rendszeresen foglalkoznak színjátékkal, tantárgy, és az iskoláknak éppen úgy vannak színicsapataik, mint ahogyan vannak sportcsapataik. Arról is olvastam legutóbb, hogy Angliában negyvenezer műkedvelő színjátszócsoporthoz tartoznak; éppen legutóbb került a kezembe egy könyv-árjegyzék, műkedvelők számára, vaskos kötet, noha csak azokat a színdarabokat sorolja fel, amelyeket műkedvelő színpadok számára ajánl és ebből tudtam meg, hogy G. B. Shawtól kezdve nem volt és nincs olyan színműíró Angliában, aki ne írt volna színdarabot külön a műkedvelők számára, vagy legalább legnagyobb sikerű darabjait ne alakította volna át a dilettánsok céljaira. Itt-ott összeszedett hírekből azt is tudom, hogy a világ minden táján nagyvárosokban éppen úgy rendszeres és mozgalom-szerű a műkedvelő színjátszás, mint mifelénk. Csak arra nem leltem még sehol megbízható adatot, hogy ugyan mi készíttette erre a kedvtelésre világvárosokban, ahol a legjobb színházak legjobb előadásai mellett szinte furcsa és szájalmas a dilettáns magakelletés.

De szerencse, hogy van. Hiszen ha összehasonlításokat teszünk, a zene még közelebb áll az emberhez, most pedig már a rádió révén behatolt minden otthonba, a legtöbb házban szinte egész nap zuhognak a hangok; a dilettáns zenezőnek csak egy kis gombot kell felkattintania, hogy a világ legnagyobb művészeit hallgathassa. Mégis énekelnek, füttyölnek az emberek, hangszeren játszanak, tanulnak szorgalmasan, a maguk gyönyörűségére (ami nem mindig egyértelmű a környezet gyönyörűségével). És a színjátszás is a legősibb művészi ösztönök közé tartozik; a félelem szülötte az ősi rejtőzködés, alakoskodás, vallási teátrális, maradványai pedig alighanem mindaddig megmaradnak, amíg az embernek könnyítés, ha taglejtésekkel, arcizmáinak mozgatásával, szemének kifejező erejével kíséri szavait és ez a színjátszó ösztön egyaránt kiütözközik a sápitózó öreg parasztasszonyból, a búzát kalaplevévé vető szállási parasztemberből, aki talán sohasem látott színházat.

Másrészt tapasztalatból tudjuk, hogy az együttesek nem úgy verődnek össze, hogy tehetségük ösztönzi az embereket a színpad, a szereplés felé. Fiúk, lányok bejárnak kultúregyesületekbe, bevetődnek próbákra, azután szórakozásból, időöltetésből, az együttes szükséglete szerint, vállalnak szerepet. Néha beválnak, néha nem, de változatlanul játszanak, mert a színpad légköre megfertőzte őket, a taps, a siker, a szereplés láza vonzza őket, s mivel nincs aki lefize a tehetségteleneket a színpadról, ottragadnak. A kiválasztás folyamatába itt csak ritkán szól bele a tehetség, az ősi ösztön hajtó ereje. A szabadidő, anyagi lehetőség, családi körülmények és ezernyi hasonló jelenség határozzák meg, hogy az egyik semmi, vagy csak nagyon közepes tehetséggel, készséggel, harminc-negyven esztendeig is megragad a színpadon, más pedig, a tehetség nyiladozó jeleivel, eltűnik onnan, s nemegyszer szinte szégyenkezve gondol vissza színészkorára.

A színjátszás története, végig az évezredekken át, tele van nagy urakkal, akik játszani akartak és senki sem merte szemükbe mondani, hogy tehetségtelenek, vagy megvetett, mindenünnen kiűzött utcalányokkal, akik bámulatba ejtették az egész világot; a művészetek története tele van alakokkal, amilyen Nero volt, aki felgyújtotta Rómát, hogy verset írhasson a pusztulásról és oroszlanok elé vetette a tehetségeseket, akik tehetségesebbek voltak nála, azután a Villonok mégis igazi művészetet adtak a világnak; az élet tele van jelenségekkel, hogy egy mozdulatban, egy mosolyban olykor több művészet van, egy hangsúly, fintor, szemrebbenés kifejezőbb, mint sok-sok műalkotás. A történelem és az élet tele van jó és rossz dilettánsokkal, akik összességükben mégis sokat adtak és tettek.

Ezernyi elemből, tényezőtől, ellentétből alakul ki az az eredmény, hogy összeverődnek emberek, betanulnak idegen szöveget, megtanulnak mozogni a színpadon, beleélik magukat az idegen sorsba, sőt olykor átlényegülnek azá, akinek sorsát a rivaldafényben vállalták: megszületik a *produkció*, akadnak, alkilknek tetszik az előadás, sőt, a műkedvelők játékaiknak egy-egy részlete néha hatóképességében vetekedik a hivatásosok átlagelőadásaival. Választóvonalat vonni csak ott lehet, ahol a hivatásos színészek játéka színvonalas, ami nem mindig és nem feltétlenül igaz. A hivatásosak körében erősebb és szigorúbb a selejtezés, gondosabb válogatással kerülnek össze egy-egy darabban a szereplők, kizárólag ezzel foglalkoznak, ez a hivatásuk, ebben élnek, alaposabb és minden művészi gyakorlatuk, tehetségük, ötletességük latbavetésével dolgozzák ki figurájukat. Ha figyelmen kívül hagyjuk a műkedvelőknél azt a nagyobb tömegét, amely csak kritikátlan tetszélgéssel szerepel és azokra gondolunk, akik szenvedélyes odaadással ragaszkodnak a színpadhoz és azzal a komolysággal játszanak, ahogyan a gyerekek egy élethivatalos komoly elmélyültséggel játszanak, akkor itt, ezeknél körülbelül rá is bukkanhatunk arra a lelkirugóra, amely a műkedvelőket a színpadra hajtja. Nekik a játék a morfium és a kokain, a kábítószer, a nagy szenvedély, az igazi élet. Az életük többnyire szürke, sokszor keserves s ez viszi őket arra, amerre általában a hétköznapok hajtják az embert, hiszen a sorsok kavarádásában az ember maga csak ritkán szabja meg útját tudatos eltökéltséggel. De bennük izzik a tehetség; sokszor szikrányi csak és ha úgy fordul, hogy hivatásukká válhat a színjáték, többre nem is telik erejükből, mint addig, letörnek, kihullanak a rosta lyukán; nagyon ritkán azonban kibontakozhat tehetségük és hivatásosakká válnak. Hogy emberi sorsuk jobb-e ezzel? Azt kétkem. A művész mindenért megfizet, azzal fizet, hogy életerejét, véré, agysejtjeit, idegeit tékozzolja.

Elkerülhetetlenül meg kell méznünk az érem másik oldalát is. Nemcsak színjászó van, hanem néző is, nemcsak műkedvelő színjászók mozgalmá, hanem társadalom is, amelyben a mozgalom él, fejlődik, kibontakozik, vagy senyved és elsorvad. A kérdést valahogy úgy fogalmazhatjuk meg, mi szüksége van annak a társadalomnak, amely akár a közönség beléptidíjaival, akár a

közösség támogatásával fentartja a hivatásos színházakat és gondoskodik róla, hogy színvonalasak legyenek, mi szüksége van a műkedvelő színjátékra? Talán az a magyarázata, hogy a tehetség, a hajlam, a kedv mindig van, az adott jelenséget a társadalom kénytelen tudomásul venni és ha már van, igyekezik szervezetté tenni, a legtöbbet kihozni belőle, amire a műkedvelő színjáték képes. Lehet, hogy csakugyan ilyen egyszerű. A társadalom tudomásul vesz jelenségeket és a maga szekerébe fogja őket. Csak éppen azt nem hiszem, hogy a jelenségnek magának nincs társadalmi szükségszerűsége. Newyorkban, tudom, a tízmillió együttélő ember számára alig negyven színház működik és nagyobbára rövíüt játszik; a nem rövíűszínház sorozatos előadásokkal tartja fent magát, a producer alkalmilag szerez pénzt a produkcióra és ha beválik, megszedi magát annyira, hogy egy-egy újabb darabot előadhasson, ha nem, pártfogói veszítik el a pénzüket. Ezek a pártfogók többségben múpártolók, tehát magánúton végzik azt a támogatást, amit nálunk a közösség nyújt. Angliában is kevés a színház, Franciaországban a nagy állami színházak rengeteg pénzt emésztenek fel, a vidéket járó társulatok bőséges szubvenció mellett is igen alacsony színvonalon állnak. Németországban, ahol nagyon sok a színház és az operaház, mindenütt a város vagy a tartomány tartja fent őket. A helyhez kötött színházak mindenütt nagyon nehezen mozdulnak, legfeljebb egy-egy nagyobb városba jutnak el vendégszereplésre, a kisvárosokba és falvakba majdnem soha. Nehezen mozdulnak elsősorban a díszletek és költségek miatt, bár ezen lehet segíteni. Arthur Miller, amikor a szálemi boszorkány című darabját egy évvel a newyorki bemutató után felújította, maga rendezte és a díszletezést úgy oldotta meg függönyökkel, jelképes dekorációkkal, hogy az együttes végigjárhatta az Egyesült Államok minhen jelentős városát. A vállalkozókedv és a leleményesség megtalálja a megoldást arra, hogy a nagy színpadokról távoli vidékekre is eljusson egy-egy jó előadás. Sokkal bonyolultabbá teszi a vidékjárást az, hogy a legnagyobb művészek is kötve vannak a megszokott helyhez, méretekhez, kerethez és ha kimozdulnak, képtelenek arra a művészi elmélyültségre, amellyel állandó színházukban játszanak; az előadások kevésbé színvonalasak, a színész inkább beidegződöttséggel és gyakorlattal játszik, nem mély átéléssel és az ilyen előadás hatóereje sokszor nem nagyobb a gépesített művészet hatóerejénél, nem nyújt nagyobb élményt, mint egy jó mozi vagy rádió előadás.

A gépen át ható előadás pedig sohasem lehet olyan nagy élmény, mint az élő előadás, amelynek hatóerejét maga a közönség fokozza, hiszen a közönség ugyanúgy szereplője az előadásnak, mint a színész. Ma, amikor már tudjuk, hogy az emberi test rádió-leadó és rádió felvevő egyben, emanációja, elektromos kisugárzása felfogható és érzékelhető és emberi test befogadó-érzékeivel, ma már azt is tudjuk, hogy a sikert nemcsak a taps, a tetszésnyilvánítás juttatja kifejezésre, hanem a közönségből kisugárzó elektromos erő, amelynek felfogására a színésznek különösen fejlett érzéke van. A gép nem érzékeny idegekkel teli szervezet, a közönség nem hathat rá, tehát nem is kaphat tőle olyan viszont-sugárzásokat, amilyenek a művészekből, művészi érzékenységük foka szerint, vissza áradnak a közönséghez. Az élő szónak, az eleven játéknak ezzel az erejével a gép sohasem birkózhat meg, (legalábbis eddigi ismereteink és fogalmaink szerint: nem), mert a közönségnek az a legnagyobb élménye, ahogyan hat az előadásra. A mozi és a rádió, amely eljut mindenüvé, a legeludgotabb falvakba is, nem tudja feltétlenül pótolni az élő művészetet, hiszen nem kell hozzá még olyan fegyelmeztet figyelem sem, ami a színházban fokozza a koncentrátságot és intenzívebbé teszi az élményt. Ebből következik, hogy a társadalom nemcsak tudomásulveszi néhány ember játszó kedvét, mint jelenséget, hanem az eleven szó, a közvetlen hatóerő szükségét is érzi, társadalmi szükségszerűség van a műkedvelő színjátékban, amely megszámlálhatatlan helyen a hivatásos színházat pótolja. Persze a maga fejlettségi fokán,

Csak az magyarázhatja meg, hogy a tőkés társadalomban éppen olyan fejlett a műkedvelő színjátszás mozzalma, mint nálunk. A tőkés társadalomban még a játékrend is kihat a mozzalomra és nem memém azt állítani, hogy nálunk ennek nincs szerepe. Hogy ismét Newyork példáját említsem, a nem rövidült játszó színházak majdnem egész idényen át ugyanazt a darabot játsszák. Aki tehát szorgalmas színházlátogató és végignézi a tíz-tizenkét műsoron szereplő darabot, esetleg többször is, az hamarosan színház nélkül marad. Az idény tíz hónapját a vígjáték és drámai színházak játékrendje nem tudja kitölteni a szorgalmasabb néző számára, márpedig ott, a munka és élet hajszolt irama mellett fokozottabb mértékben kell a szórakozás is. A munkanélküliség egyik régebbi számításából láttam, hogy a segélybe beleszámították a mozi, az olcsó könyv, az újság és a színház elég tetemes költségeit is. (Valamennyi a propaganda erős hatóeszköze és a munkanélkült sem engedhetik ki a propaganda hatása és befolyása alól). A legtöbb ember rövid és operettszínházba jár, de a kissé igényesebb néző, ha kifogyott a színházakból, maga keresi az új darabot, és vagy rábukkan valahol olyan műkedvelő előadásra, amely felkelti érdeklődését, vagy ha van benne kedv, hajlam, szikrányi tehetség, maga szervez előadást, vagy csatlakozik valamilyen műkedvelő együtteshez.

Falvaink és kisvárosaink életviszonyai között az élő szó művészetét kizárólag a műkedvelő együttesek nyújtják. Nem akarok kitérni az izlésfejlesztés és a játékrend kérdéseire, mind a kettő külön tanulmányt érdemel és nagyon messzire vezet tárgyamtól. Nem kétséges, hogy a közönség izlése és igénye befolyásolja a játékrendet, a darabválasztást, de ennek oka mindenekelőtt az, hogy az egyesületek anyagi okokból a környezetből származnak, abból a közönségből és nem állnak annyira felette, hogy maguk fejlettebb, tisztultabb izlésével hatni tudnának, vállalni mernék azt a lassú fejlődést, ahogyan egy színház közönséget nevel magának. Előadásaink művészi értékét is a szereplők izlése, érzéke, a rendező koncepciója határozza meg és bizony nagyon sokszor bűn egyáltalán a művészetről beszélni. Nem más az előadás, mint magakelletés és sikerhajhászás, eszközei a nemzeti romantika, a sokszor mehezen kihámozható dallam és a sekélyes humor.

Az utóbbi néhány év megfigyelései során megmutatkozott, hogy nagyon sok viszonylagos tehetség van a műkedvelő színjátszók között. Ugy is csoportosulnak, hogy, egy-két tehetséges, gyakorlottabb dilettáns játszani akar, társulatot gyűjt maga köré, néha igazán művészi kedvvel, jól összeválogatott szereplőkkel, nem ritkán azonban csak azért, hogy maga játszhasson és minél jobban érvényesüljön. Azt ez utóbbiak még nem tudják, hogy egy színdarabban nincsenek kis és nagyszerepek, mert a hosszabb sem érvényesülhet és hathat, ha a kevesebb szövegű szereplők nem teremtik meg a légkört, nem készítik elő azt, hogy a fontos mondatok, mozzulatok kellően hassanak és nem adják meg azt a keretet, amely összességben hat, nem pedig írói részleteiben. A fejlődés azonban mindenestre tagadhatatlan, észrevehető, kimutatható. Fokozatai talán az ideai szemléken mutatkoztak meg leginkább. A tavalyi szemlékről az együttesek azzal a tanáccsal távoztak, hogy igyekezzenek hivatásos rendezőket segítségül hívni. A színjáték ugyanis eljutott — általánosságban — arra a fokra, ahol tovább nem fejlődhet, csak akkor ha az egész játék összefogója, a rendező valóban képes arra, hogy nevelje a színjátszókat. A városokban, mert könnyebben hozzájutottak, hivatásos rendezők vették kezükbe az együtteseket és valóban néhány igazán színvonalas előadással bizonyították be azt a tételt, hogy az erők, kellő vezetéssel, sikeresen és értékes előadásokkal pótolhatják a színházat: megteremthetik a maguk helyi színházat — műkedvelő alapon. A falvak és színházaktól távolabb eső városok azonban rosszabb körülmények közé jutottak, mert nem fejlődhetnének tovább, a legjobb esetben megálltak, de sokhelyütt visszaestek. Szakadék támadt falusi és városi műkedvelő színjáték között. Nem, mintha a városi együtteseknek nem lett volna nagyon hasznos a

segítség, de falun ahol ennél is nagyobb szükség van a segítségre, ahol úgy-szólván semmi más intézmény nincs, hogy az általános nevelődés, művelődés folyamatát előbbre vigye, ott nagyobbára olyan emberekre maradt a rendezés, akik szemére vetik az írónak, hogy nem írják elő a legapróbb részletekig a mozgás, gesztusok, arcjáték minden mozzanatát, mert egyszerűen nem is tudják, hogy a rendező munkája nem abból áll, hogy a szöveget mint a diákoknak betanítják, hogy a rendező az, aki tulajdonképpen tolmácsolja a darabot és a színészeket rávezeti a helyes tolmácsolásra. Húsz műkedvelő rendező közül a kérdésre, hogy milyen volt a rendezői elgondolása, legfeljebb kettő tudta, hogy a rendezőnek koncepciója van. Fogalmakkal, főként politikai fogalmakkal egyáltalán nem képesek megbirkózni, bizonyos útbaigazításokat jelmondatszerűen fognak fel, s ennek következménye, hogy nem erőikhez, hanem szándékaikhoz mérten választják ki a színműveket, s aztán bunyevác ruhában játszákn Nusicis Miniszternéjét, vagy falusi parasztyerekekkel a nagyvárosi lakáskérdés komédiáját, holott ezek a különben bizonyára ügyes szereplők nem is ismerhetik, fel sem foghatják városi életünknek ezt a keserves, nehéz problémáját. Persze, a színjátékhoz hozzátartozik, hogy a színészeknek szárnyaló képzetükkel kell elérniök tőlük nagyon távoleső fogalmakig, jelenségekhez, be kell hatolniok idegen légkörbe, maguknak kell megteremtteniök ezt a légkört, hogy valóságuk válasszon játékuik. De ahhoz, hogy útvesztőbe ne kerüljenek, hogy megtalálják az igazi hangot, szint, eszközt, amellyel nekik idegen emberek életét élénk vetítik, a rendezőknek kell őket elvezetnie oda, ahol átlényegülten öltik fel az idegen alakot. A rendező az, akinek mindent tudnia kell, azt is, hogy mi a darab, mi a lényege, főként azonban azt, hogy mire telik együttese erejéből.

A műkedvelő színjátszás nálunk fokozott társadalmi szerephez jutott. Ha a dilettáns szó rossz mellékizét mostanában újból erősebben érezzük műkedvelő színjátszásunkban, ez onnan van, hogy megint egyre több a százíz rontó tünet és mint minden tünet, ez is belső bajokat jelez. A bajok többnyire onnan erednek, hogy primitív, színpadismeretnélküli rendezőkre marad a játék, segítséget nem kap a mozgalom, a falusi kommuna semmit sem áldoz a maga színházára és szinte lemond arról, hogy a műkedvelő színház eszköze legyen, amely új fogalmakat visz be az ellenálló tudatokba, harcot hirdet a primitívizmus, a csökönyösség, a fogalomzavarok és a szűk látókör ellen, nem veszi tudomásul, hogy a fejlődést csak tiszta és tisztázott fogalmak segíthetik elő, — a műkedvelő színjáték pedig az a szószék lehet, amelyről az életet megszépítő, színesebbé, gazdagabbá tévő játék segíti elő a fogalmak tisztázását, a látókör tágulását.

Megoldás? Nem itt a helye, hogy erről szóljunk. Csak elmondtam azt, amit az ideai műkedvelő színjátszó szemléken megfigyeltem, ami utazgatások közben eszembe jutott, összehasonlítottam azzal, amit másutt láttam, vagy más világról olvastam. És leszűrtem néhány tanulságot, lehet, csak a magam számára. Kicsit közhely valamennyi, mert abból indul ki hogy a színház, ez az ösművészet, amely mégis a kulturának, az általános műveltségnek és a fejlettségnek egyik fokménéje. Mindegy, hogy hivatásos vagy műkedvelő színházról van-e szó, az életszint emelkedését fokról fokra mutatja. A fokok a húsunkba vág-nak, ha akadozik rajtunk a fejlődés, az élet kiterelvényesedése. Ilyenkor feljaj-dulunk, mert fáj, de a jajszó nem segít. Így hát csak nézzük, hogyan dőcög továb-b a műkedvelő színjátszás mozgalma anélkül, hogy a társadalmat a maga útján segítené előbbrejutásában.

Tavasszal, évről évre, bejárom a szemléket, nézem, hogyan adnak egy-egy lökést a műkedvelő színjátéknak. És az idén csalódottan láttam, hogy még ez a lendítő lökés is elmaradt. — Hát — talán majd jövőre jobb lesz.